

LÁTKOVÁ ZÁVISLOST A MOŽNOSTI JEJÍHO RYCHLÉHO ZJIŠTĚNÍ

Užívání některých přírodních látek nebo léků vyvolává zlepšení duševního stavu, zvýšení tělesné i duševní výkonnosti, krátkodobé výrazné zlepšení nálady, někdy změnu smyslového vnímání. Tyto účinky mají za následek, že je někteří jedinci vyhledávají v problémových životních situacích a časem se stávají na nich závislími. Závislost může být psychická nebo fyzická. Psychická závislost nastává po odeznění příjemných pocitů, kdy se dostávají stavy špatné nálady, skleslost, vyčerpanost apod. To je stav, který nutí jedince opatřit si látku znovu. Často dochází k nutnosti zvyšovat dávku, aby bylo dosaženo původního účinku. Takovému stavu se říká tolerance. Fyzická závislost je způsobena tím, že po vysazení užívané látky dochází u jejího uživatele k poruchám fyzického stavu, objevuje se zvracení, průjemy, nespavost, zvýšení krevního tlaku a jiné nepříjemné příznaky. Prudké přerušování přívodu některých látek se projevuje tzv. abstinencií příznaky, které se mohou vyvinout až do stadia, kdy jde o ohrožení života.

V další části se zaměříme pouze na stručný popis látek, které je v současné době možné stanovit orientačně rychlými testy z moči.

K jedné z nejrozšířenějších a zároveň nejdiskutovanějších závislostí patří závislost kanabisového typu. Droga se získává z konopí setého (*canabis sativa*), proto se tato závislost označuje závislost kanabisového typu a účinné látky pak jako kanabinoidy, z nichž nejznámější je THC (sloučenina odvozená od tetrahydrocannabinolu). Jiný z kanabinoidů má nižší účinky na psychický stav, ale vykazuje účinky proti bolesti. To je důvod, proč se tato návyková látka dostává mezi léky a je tolik diskutovanou. Sušená nať z konopí se nazývá marihuana. Hašiš jsou sušené samičí květy se zvýšeným obsahem pryskyřice. Hašiš se často distribuuje v podobě kostek a kuliček různě přibarvených. Marihuana se nejčastěji balí do cigaretových papírků a kouří.

V čem spočívá nebezpečí kouření marihuany? Marihuana (resp. THC) se vylučuje pouze ze 70% z organismu, zbytek se kumuluje v tukové tkáni. Chronické užívání vede k úpadku osobnosti a dalším poruchám. Na zneužívání marihuany velmi často navazují další daleko nebezpečnější drogy (pervitin, opiáty). Cesta zpět bývá složitá a ne vždy úspěšná.

Je třeba mít na paměti, že dealerům drog jde pouze o zisk a proto se snaží současně s „lehkou drogou“ relativně lacinou marihuanou, distribuovat i tzv. „těžké drogy“, které jim přinášejí vyšší zisky.

Poměrně rozšířenou skupinou látek, která je příčinou látkových závislostí jsou opiáty. Látky opiátového typu jsou jednak přírodní z máku setého (morfin, opium, kodein) a jednak syntetické odvozené od morfinu (heroin), pethidinu a dalších látek. Všechny dohromady se někdy označují společným názvem opioidy.

Důvodem, proč se opiáty zneužívají, jsou stavy dobré nálady a především netečnost vůči stresovým situacím. Jedinec, zneužívající opiáty je v dobré náladě, duševně čilý a sebevědomý. Výkonnost se však časem zhoršuje, otupuje se svědomí a smysl pro povinnost. V medicíně se využívají při anestézii, ke zmírnění bolesti, k potlačení dráždivého kašle. Na opiáty se vyvíjí velmi silná psychická závislost. Přerušování dávek vede k abstinencií příznakům, které připomínají virózu: slzení, sekrece z nosu, pocení se střídáním zimnice, bolesti svalů. Odvykací kúry se provádějí látkou obdobného typu metadonem. Bohužel, v některých případech se i metadon stal zneužívanou látkou. Dnes se v řadě zemí Evropy využívá při odvykací kúře buprenorfin (Temgesic). Tuto látku lze vysadit po stabilizaci stavu najednou, aniž by předcházelo postupné snižování dávek. Nebezpečí zneužívání opiátů je především u těhotných žen, protože jejich novorozenci již po narození mohou trpět abstinencií příznaky.

Již v dávných dobách objevili peruánští a bolivijské indiáni posilující účinky po žvýkání listů z koky pravé. Účinnou látkou zodpovědnou za zvýšení fyzické a psychické výkonnosti je kokain. Ke kouření a vdechování existuje v podobě čisté báze (crack). Zneužíván je především lidmi, kteří se snaží zvládnout nadměrnou fyzickou a psychickou zátěž a mají obavy, zda to vlastními silami dokáží. Většímu rozšíření této narkomanie brání na štěstí poměrně vysoká cena (až několik tisíc korun) za dávku. Dávka – představuje množství asi 150 mg. Smrtelná dávka je kolem 1g. Nebezpečné je již stadium abstinencií příznaků. To se může projevovat jako deprese se

sebevražednými tendencemi na straně jedné, či agresivitou s persekčními bludy, které mohou vyústit až v násilnou činnost, na straně druhé. Nebezpečí chronického užívání je spojeno hlavně s kardiotoxickým poškozením, jde různé typy poruch srdečního rytmu, vysoký tlak, příznaky infarktu myokardu. Kokain se vyznačuje především psychickou závislostí, je rychle metabolizován, metabolity se proto nemusí zachytit v moči už následující den po požití. Metabolity se však ukládají ve vlasech, což může mít význam pro soudní průkaz.

		SLANGOVÉ NÁZVY DROG		Proužek Kat. číslo
CANABINOIDY (KONOPÍ)	MARIHUANA (THC)	PRYSKYŘICE Z LISTŮ	BLATO, DAGGA, HEMP, MARJÁNKA, ROŠTÍ, TRÁVA, SKANK, SKAŇOUR, SKÉRO, SUPER SKANK ZELI, CHARAS	MARIHUANA DTH - 101
	AMFETAMIN (AMF)	PYL	BAHNO, ČOKOLÁDA, GRAM, HOKEJKY, HULČO, HAŠ, HAŠIŠ, PLASTIK, SHIT	AMFETAMIN DAM - 101
STIMULANTY	METAMFETAMIN (MET)	FENMETRAZIN	BRČKO, BRKO, ČÁZO, HULENĚL JOINT	EXTÁZE DMD - 101
	KOKAIN (COC)	PERVITIN	CD, EMPATHY, EXTÁZE, EXTOŠKA, KULATÁ, MDA, MDMA, PILULE, SPEED, TABLETA	METAMFETAMIN DME - 101
	CRACK		FERÁK, FERDÍK	
OPIÁTY (MOR)	HEROIN	OPIUM	CZECH SPEED, ICE, PARNO, PERNÍK, PERGO, PERI, PEČKO, PIKO	
	KODEIN (ČESKÝ MORFIN)		ČUKR, KÁČKO, KAREL, KOKES, KOKS, PUDR, SNÍH, UHLÍ	KOKAIN DCO - 101
	MORFIN (MORFIUM)		ČOKO, EIČ, HÁČKO, HERÁK, HERODES, HÉRO, WHITE LADY	OPIÁTY DMO - 101
	METADON (MTD)		BÉČKO, BRAUN	
HALUCINOGENY	FENCYKLIDIN (PCP)		EMKO, WHITE SHIT	METADON DMT - 101
	BENZODIAZEPINY (BZD)	ROHYPNOL	ANDĚLSKÝ PRACH, HVĚZDNÝ PRACH, KRÝSTAL	FENCYKLIDIN DPC - 101
TLUMICÍ LÁTKY	BARBITURÁTY (BAR)	DIAZEPAM	ROHÁČ	BENZODIAZEPINY DBZ - 101
	TRICYKLICKÁ ANTIDEPRESIVA (TCA)	TRIPHENIDYL	APAČ, DIÁK	BARBITURÁTY DBA - 101
			LETADLO, TRIFÁK, TRIFERÁK, TRYSKÁČ	TRICYKLICKÁ ANTIDEPRESIVA DTC - 101

Skupina látek s povzbuzujícími účinky získaná synteticky jsou látky amfetaminového typu. Amfetamin je využíván i jako léčivo u psychických poruch, ale užíval se i k léčbě obezity. Do této kategorie patří kdysi velmi, „populární“ fenmetrazin. Tyto látky navozují pocity dobré nálady, spokojenosti, vysokého sebevědomí a také pocity bdělosti. Jsou proto zneužívány některými studenty ve zkouškovém období. Nebezpečné jsou v tom, že na ně existuje vysoká psychická závislost. Velice nechvalně známou látkou z této kategorie je derivát s metylovou skupinou metamfetamin (pervitin).

Pervitin existuje nejčastěji v podobě tablet, ale také bílého prášku nebo injekčního roztoku. Dalším derivátem se dvěma metylovými skupinami je extáze MDMA, distribuovaná nejčastěji v podobě tablet a barevných dražé s různými motivy vyraženými na tableti. Jde o jednu z nejčastějších tanečních drog. Konzument se ponoří do hloubi své duše a zároveň se stane komunikativnější se svým okolím. Jde o drogu příležitostnou. Nebezpečí spočívá v přehřátí organismu, dehydrataci a rozvratu vnitřního prostředí, které může vyústit v kóma až smrt. Další taneční drogou je fencyklidin nazývaný nejčastěji, andělský prach“. Distribuuje se v podobě tablet, roztoku nebo prášku. Zneužívá se šňupáním, polykáním tablet i injekční aplikací. Nebezpečí je v nebývalém pocitu síly a agresivitě, která může přejít v násilnou činnost. Na druhé straně dlouhodobé užívání vede k pocitům smutku a úzkosti.

Největší nebezpečí látkové závislosti skýtají léčiva dostupná na lékařský předpis, některá z nich jsou i volně prodejná.

Tuto skupinu tvoří tricyklická antidepresiva, barbituráty a benzodiazepiny. Antidepresiva s benzodiazepiny a barbituráty se často kombinují k navození spánku. Dlouhodobé užívání vede k psychickým poruchám, agresivitě, poškození jater.

Barbituráty se v praxi nahrazují často benzodiazepiny, přesto se s nimi stále setkáváme. Léková závislost (barbiturismus) se projevuje apatií, nechutenstvím, podrážděností a ospalostí. Vysazení způsobuje abstinenční příznaky projevující se nespavostí, úzkostí, depresí, závratěmi, křečemi a může končit kómatem.

V posledních letech se často objevuje užívání barbiturátů v kombinaci s alkoholem u žen středního věku.

Z benzodiazepinů je nejznámější zneužívanou návykovou látkou Rohypnol, proto je vázán na lékařský předpis a jeho spotřeba se, „ostře“ sleduje. Příčinou zneužívání je zmírnění pocitu strachu a potlačení úzkosti. Benzodiazepiny způsobují však ztrátu paměti nově naučených informací.

Závislost na ně se vyvíjí jak fyzická, tak psychická. Dlouhodobé užívání nízkých dávek způsobuje bolesti hlavy, třes, závratě. Vysoké dávky mohou způsobit křeče až smrtelné kóma.

Souhrnně lze konstatovat, že kromě výše popsanych zdravotních problémů u jednotlivých návykových látek, existují další velmi závažná nebezpečí společná pro všechny tyto látky, pokud jsou aplikovány injekční formou. Je to infekční žloutenka typu C, záněty kůže a žil v oblasti vpichů. Vzhledem k tomu, že se většina návykových látek odbourává v játrech, dochází k jejich nadměrnému zatížení a poškození.

K řadě látek jsou přimíchávány příměsi jako soda, sušené mléko apod., které mohou vyvolat další nepříjemné reakce a narušení metabolismu vnitřního prostředí.

Jak lze všechny tyto látky orientačně zjistit? Všechny lze zjistit z moči pomocí rychlých testů. Ty jsou buď kombinované pro všechny typy uvedených drog, kdy se neví, jakou drogu pacient bere a je třeba orientačně podezření vyloučit nebo zjistit typ návykové látky, aby bylo možné směřovat léčbu. Kromě kombinovaných testů existují testy pro jednotlivé typy návykových látek.

V současnosti jsou k dispozici jednotlivé testy na: amfetamin, metamfetamin, extázi, marihuanu (THC), kokain, (benzoylekgonin), fencyklidin, opiáty, metadon, barbituráty, benzodiazepiny, tricyklická antidepresiva. Kromě moče lze některé z nich zjistit i z potu a slin. Nejrozšířenější je zatím orientační testování z moči.

Testy jsou provedeny buď v podobě proužků nebo kazet. Při provádění testů je důležité pozorně si přečíst návod výrobce. Testy všech výrobců i dovozců musí být opatřeny českým překladem.

Důležité je povšimnout si způsobu vyhodnocení. Na trhu existují testy se dvěma typy vyhodnocení. Při prvním typu testů se pozitivní nález projeví vytvořením dvou linií (kontrolní i testovací). U druhého typu se pozitivní nález projeví pouze jednou linií v oblasti kontrolní, v testovací oblasti se linie nevytvoří (testy jsou založeny na uplatnění volné drogy v moči pacienta v soutěži s malým limitním množstvím drogy vázaným na proužku). Proužky mohou být pomocným prostředkem pro rodiče, kteří si chtějí ověřit, zda jejich děti nepodlehly návykovým látkám a také pro ty, kteří kontrolují výsledky odvykací léčby. V léčebně preventivní péči se mohou testy uplatnit v oblasti rychlé zdravotnické pomoci.

Je třeba mít na paměti, že rychlé testy provedené z moče, ale i ze slin nebo potu jsou pouze orientační a pokud je výsledek pozitivní, je třeba ho ověřit laboratorní metodou.